

Archeologienota
Programma van Maatregelen
bureauonderzoek: 2019C45
landschappelijk bodemonderzoek: 2019D64

Onthaalpoort en kerkhof Wildenburg

Kim Aluwé, Ruben Vergauwe, Frédéric Cruz,
Joachim Rozek, Pieter Laloo

Ghent Archaeological Team bvba
Dorpsstraat 73
8450 Bredene

Colofon

Project:
Onthaalpoort Wildenburg-Aanwijs

Uitvoerder:
GHENT ARCHAEOLOGICAL TEAM bvba (GATE)
Kim Aluwé, Ruben Vergauwe, Frédéric Cruz, Joachim Rozek, Pieter Laloo

© 2019 - GHENT ARCHAEOLOGICAL TEAM bvba
Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt worden onder enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie, zonder toestemming van Ghent Archaeological Team bvba.

INHOUDSTAFEL

Inhoudstafel	1
Inleiding	2
Verslag van Resultaten	3
1. Gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen	3
1.1 Volledigheid van het uitgevoerde onderzoek	3
1.2 Aan- of afwezigheid van archeologische site	3
1.3 Impactbepaling	4
1.4 Concretisering maatregelen	7
2. Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met en zonder ingreep in de bodem	8
2.1 Administratieve gegevens	8
2.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	8
2.3 Onderzoeksstrategie, -methode en -technieken	9
Bibliografie	11
Bijlage	12

INLEIDING

In het landinrichtingsproject Bulskampveld wordt ter hoogte van de kern van Wildenburg een onthaalpoort gecreëerd voor het landschapspark Bulskampveld. Hiervoor wordt ondermeer ter hoogte van de school van Wildenburg een uitbreiding van de parkeermogelijkheden voorzien. Het kerkhof en zijn omgeving wordt landschappelijk ingericht. En aan de dorpsrand wordt een nieuwe afwateringsgracht voorzien.

De als plangebied gemarkeerde oppervlakte overschrijdt de drempelwaarden opgenomen in het Onroerenderfgoeddecreet (perceeloppervlak $>3000\text{m}^2$ en bodemingreep $>1000\text{m}^2$). Het projectgebied bevindt zich niet in een vastgestelde archeologische zone, in een beschermde archeologische site of in een gebied waar geen archeologisch erfgoed meer te verwachten valt [GGA]. Hierdoor moet een archeologienota worden opgesteld. GATE werd aangesteld om deze archeologienota door middel van een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem op te maken met advies naar eventueel verder onderzoek, werfbegeleiding of vrijgave.

VERSLAG VAN RESULTATEN

1. Gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen

1.1 Volledigheid van het uitgevoerde onderzoek

Op basis van het gevoerde bureauonderzoek en het landschappelijke bodemonderzoek werd onvoldoende informatie gewonnen omtrent het archeologisch potentieel van het projectgebied en de impact van de geplande werkzaamheden hierop. Het bureauonderzoek leverde in functie van deze archeologienota voldoende gegevens op om een gefundeerd advies naar verder (voor)onderzoek te formuleren.

1.2 Aan- of afwezigheid van archeologische site

Er is weinig tot niets bekend over de pre-middeleeuwse geschiedenis van het projectgebied. Tijdens de middeleeuwen ontwikkelt zich in de ruime omgeving van het projectgebied een heidegebied als gevolg van de ontginning en begrazing van het oorspronkelijke loofwoud. De heerlijkheid "Wildenburg" ontstond uit de vercijsde heidegronden van het Bulskampveld en stond vanaf de late 14de eeuw gekend om zijn vele veldvijvers. Ook op het noordelijke deel van het projectgebied bevond zich een veldvijver, nl. de Kleine Bleker. Het kasteel ten noorden van het projectgebied wordt voor het eerst vermeld in 1577. De omgeving van het projectgebied wordt opnieuw ontgonnen in de 18de-19de eeuw. Op het projectgebied zelf wordt aan akkerbouw gedaan die mits een intensieve bemesting en zorg voor de gewassen toch een aanzienlijke opbrengst leverde. Ten oosten en westen van het projectgebied wordt aan bosbouw gedaan en is een rabatsysteem aanwezig. De kerk van Wildenburg ontstaat als uitbreiding van een kapel gebouwd in 1860. Ook het kerkhof dateert uit het einde van de 19de eeuw.

Op basis van het **bureauonderzoek** kon slechts weinig informatie verzameld worden over de datering van het onderzoeksgebied. Door het gebrek aan archeologisch onderzoek in de omgeving en de slechte kennis over de pre-middeleeuwse geschiedenis, heeft het projectgebied wel een enorm potentieel voor kennisvermeerdering over de geschiedenis van deze regio. De ruime omgeving kent een potentieel op het aantreffen van steentijdsites. Daarnaast bestaat er een potentieel voor het aantreffen van sporen gelinkt aan de laat- tot postmiddeleeuwse visvijver "Kleine Bleker" of de latere ontginningen van het gebied. Verder bestaat ook de kans dat er pre-middeleeuwse vindplaatsen aan het licht kunnen komen.

Uit de resultaten van het **landschappelijk bodemonderzoek** blijkt dat de ploeglaag gemiddeld dikker is dan 30 cm, lokaal zelf tot 60 cm. De homogenisatie die aan de oorsprong ligt van de ploeglaag heeft de volledige top van de bodem, met daarin eventueel aanwezig vondstenconcentraties, volledig geremaniëerd. De relatief grote diepte van de ploeglaag binnen dit projectgebied laat ons besluiten dat de bodembewaring matig tot slecht is en daaruitvolgend dat de kans op het terugvinden van gaaf bewaarde vondstenclusters van steentijdartefactensites zeer klein is. Wat de jongere periodes betreft, kan de aanwezigheid van archeologische sporenconcentraties niet worden uitgesloten. Op basis van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek kan er een archeologisch niveau worden herkend op het raakvlak tussen de ploeglaag (en eventueel aanwezige B-horizonten) en de

moederbodem. Specifieke sporen kunnen echter reeds hoger zichtbaar worden, in de B-horizonten. Dit geldt voor bvb. houtskoolrijke sporen. Dit archeologisch niveau situeert zich op een variabele diepte tussen ca. 30 en 80 cm, afhankelijk van de lokale bodemontwikkeling en aanwezigheid van B-horizont(en).

1.3 Impactbepaling

De geplande werken vinden plaats in een tamelijk groot gebied (ca. 51000m²) ten westen van de Beernemsteenweg (fig. 1). Van noord naar zuid kunnen verschillende zones onderscheiden worden.

Zone kerk

Rond de kerk wordt de huidige verharding opgebroken en zal enerzijds een parking aangelegd worden en anderzijds een groenzone ingericht worden. Deze ingrepen vinden plaats in een grotendeels verstoorde bodem op geringe diepte (max. 0,5m). Ten noorden van de kerk wordt over een afstand van ca. 70m een RWA- en DWA-leiding aangelegd. Deze aanleg zorgt voor een diepere verstoring in de aanleg sleuf.

Zone kerkhof

De volgende zone is gelegen ter hoogte van het kerkhof. Het kerkhof (ca. 3800m²) wordt doorgroend met een integratie van bomen en het bestaande grindvlak wordt omgevormd tot een gazon. Een nieuwe kerkhofkamer wordt toegevoegd. Om te zorgen voor de afvoer van regenwater wordt een RWA-leiding voorzien onder het kerkhof met een totale lengte van ca. 240m. De aanleg van deze leiding in een sleuf van max. 2m zal zorgen voor de diepste verstoring in deze zone.

Verbinding tussen de zones

Vanuit het kerkhof wordt een fiets- en wandelpad aangelegd in uitgewassen beton (ca. 4000m²). Deze loopt richting zuiden voorbij de volgende zones. Naast dit pad wordt een groene afwateringsgracht aangelegd om enerzijds de naastgelegen landbouwpercelen te ontwateren en anderzijds het regenwater van de kern van Wildenburg af te voeren. De aanleg van deze gracht zorgt over het gehele projectgebied voor een verstoring van ca. 6000m² met een gemiddelde diepte van ca. 2m.

Ten zuidwesten van het kerkhof wordt naast de gracht een plas- en draszone met rietontwikkeling voorzien (ca. 800m²) met een maximale diepte van ca. 50cm. De akker hiernaast tussen de tweede en derde zone zal ca. 35cm diep afgegraven worden over een oppervlakte van 17000m².

Zone onthaalpoort

De aanleg van een parking (deels verhard, deels groenparking) zal de bodem tot een geringe diepte van max. 0,5m diep verstoren over een oppervlakte van ca. 3000m². Ook de aanleg van een wadi (800m²) doorheen deze zone zorgt voor een verstoring op een diepte van ca. 0,5m. De aanleg van een poel zorgt voor een diepere verstoring tot 1,5m diep over een beperkte oppervlakte (100m²). Ook de aanleg van een DWA-leiding over een lengte van ca. 70m zorgt voor een diepere verstoring op een beperkte oppervlakte (ca. 150m²).

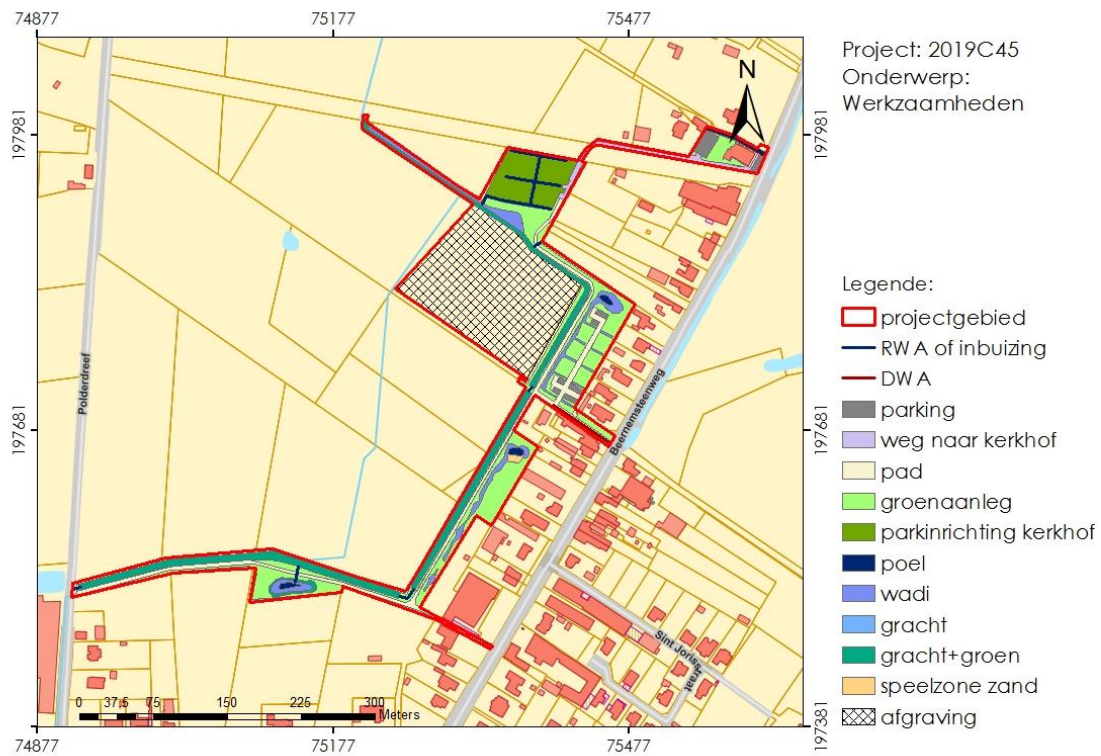
Groenzone (recreatie)

In deze zone zal een groenzone met speelveld aangelegd worden. Deze ingreep zal de bodem slechts op een zeer geringe diepte verstoren. De aanleg van een wadi zorgt voor een verstoring tot een maximale diepte van 0,5m over een beperkte oppervlakte. De diepste verstoring (1,5m diep) wordt veroorzaakt door de aanleg van een poel van 100m². De aanleg van een speelzone in zand rond de poel zal de bodem slechts op zeer geringe diepte verstoren.

Zuidelijke zone

In de meest zuidelijke zone vinden meerdere werkzaamheden plaats waarbij het bodemarchief verstoord dreigt te worden. Zowel de aanleg van een poel (100m²) als de aanleg van een nieuwe gracht (300m²) verstoren de bodem tot een diepte van ca. 2 m. Rond de poel wordt een wadi (ca. 300m²) en gracht (ca. 300m²) aangelegd die steeds minder diep zijn. De aanleg van een groenzone (1500m²) zal de bodem slecht tot een beperkte diepte verstoren.

Ingreep	oppervlakte (m²)	diepte (m)
groenaanleg	12000	<0,5
inrichting kerkhof	3800	<0,5
speelzone zand	100	<0,5
parking	1200	0,5
weg kerkhof	1000	0,5
pad	4000	0,5
draszone/wadi	2600	0,5
poel	300	1,5-2
gracht + groen	6000	2
gracht	300	2
RWA	650	2
DWA	280	2
afgraving	17000	0,35

Figuur 1: werkzaamheden op het projectgebied weergegeven op het GRB-bestand (@Geopunt).

Figuur 2: zone uitgesloten van verder onderzoek na het bureauonderzoek weergegeven op het GRB-bestand (@Geopunt).

1.4 Concretisering maatregelen

Bij het bureauonderzoek konden meteen enkele zones uitgesloten worden voor verder onderzoek. Het ging hierbij om de zones rond de kerk en het kerkhof (fig. 2).

De kerk is zeer recent: de originele kapel uit 1860 werd meerdere malen uitgebreid om zijn huidige vorm en volume te bereiken. Er werden nooit begravingen uitgevoerd rond de kerk, vanaf de bouw van de kapel werd het kerkhof aangelegd op zijn huidige plaats. Er worden aldus geen resten van oudere kerkfasen of begravingen verwacht rond de huidige kerk. Bovendien wordt door de bouw van de kerk en de oorspronkelijke aanleg van de parking een verstoord bodemarchief verwacht tot een diepte van minstens 0,5m.

Het kerkhof zal voorzien worden van een groenaanleg. Deze ingreep zal de bodem tot op een geringe diepte verstoren. Hierbij dient wel rekening gehouden te worden met de plaats van de begravingen. Er zal een RWA-leiding aangelegd worden voor de opvang van regenwater. Deze wordt aangelegd in sleuven onder de looppaden, waar geen begravingen verwacht worden. Verder onderzoek lijkt hier niet aangewezen, aangezien de aanleg van de paden reeds voor verstoring van het archeologisch niveau zal hebben gezorgd. Wel wensen wij in dit geval extra te wijzen op de meldingsplicht bij toevalsvondsten.

De zones ten zuiden en westen van de kerk en het kerkhof werden weerhouden voor verder onderzoek startende met landschappelijke boringen. De relatief grote diepte van de ploeglaag binnen dit projectgebied laat ons besluiten dat de bodembewaring matig tot slecht is en daaruitvolgend dat de kans op het terugvinden van gaaf bewaarde vondstenclusters van steentijdartefactensites zeer klein is. Wat de jongere periodes betreft, kan de aanwezigheid van archeologische sporenconcentraties niet worden uitgesloten. Om dit potentieel verder in te schatten wordt een proefsleuvenonderzoek aanbevolen.

2. Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met en zonder ingreep in de bodem

2.1 Administratieve gegevens

Locatiegegevens	Gemeente		Wingene	
	Deelgemeente		Wildenburg	
	Adres		Tussen de Beernemsteenweg (N370), Gravestraat en Polderdreef	
	Toponiem		Dorpskern Wildenburg	
Bounding box (Lambert EPSG:31370)	X1	75256,425	X2	75289,763
	Y1	197309,887	Y2	198159,201
Kadastrale gegevens	Gemeente		Wingene	
	Afdeling		1ste afdeling	
	Sectie		Sectie C	
	Perceelsnummers		174F2, 174P2, 176G, 191K, 192F, 194P, 194R, 194T, 195B, 196K, 196L, 202D, 202V, 202X, 664A	

2.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Het onderzoeksdoel voor het uitgestelde vooronderzoek met ingreep in de bodem is na te gaan welk potentieel het projectgebied heeft voor de aanwezigheid en bewaring van archeologische sporensites. Om dit archeologisch potentieel verder te kunnen vatten, adviseren we een vooronderzoek met ingreep in de bodem (proefsleuvenonderzoek).

Dit verder onderzoek moet in eerste instantie dus de aanwezigheid van vindplaatsen aantonen of weerleggen en anderzijds bij het aantreffen van vindplaatsen die sites verder evalueren op bewaring, datering en eventueel ook fasering en nagaan welke impact de geplande werkzaamheden hebben op die vindplaatsen.

Volgende onderzoeksvragen dringen zich op:

- Zijn er sporen of structuren aanwezig?
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Wat is de implicatie voor de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand binnen het projectgebied een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten?
- Komt het projectgebied in aanmerking voor een eventuele archeologische opgraving voorafgaand aan de werken? Wat is de verwachte spoordensiteit?
- Welke onderzoeksvragen en aandachtspunten kunnen geformuleerd worden na uitvoering van een prospectie met ingreep in de bodem in functie van een eventueel vervolgonderzoek?

2.3 Onderzoeksstrategie, -methode en -technieken

Om de bovenstaande onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, lijkt een vooronderzoek met ingreep in de bodem (proefsleuvenonderzoek) noodzakelijk.

Proefsleuvenonderzoek

Uit het landschappelijk booronderzoek komt tot uiting dat er potentieel aanwezig is voor het aantreffen van archeologische sporenconcentraties én dat dit potentieel wordt bedreigd door de aard van de werken. Het archeologisch niveau dient verder geëvalueerd te worden door middel van proefsleuven.

We adviseren om te werken met parallelle continue proefsleuven van elk 2 m breed. Tussenafstand tussen de sleuven bedraagt 15m (as op as) (fig. 3). Op deze manier wordt een dekking van ca. 10% van het projectgebied bereikt. De sleuven worden waar nodig uitgebreid met kijkvensters in die mate dat sleuven en kijkvensters een gezamenlijke dekking van ca. 12,5% bereiken. Bij voorkeur worden de proefsleuven dan ook aangelegd in de late lente, zomer of vroege herfst. Deze methode is kosten-baten de meest efficiënte methode (Haneca et al., 2016, De Clercq et al. 2011) en was voor het in voege treden van het nieuwe Onroerend Erfgoeddecreet de meest gangbare manier om in rurale gebieden proefsleuvenonderzoek uit te voeren.

Voor deze fase dient een team van archeologen ingezet te worden waarvan de veldwerkleider aantoonbare ervaring heeft met het leiden van proefsleuvenonderzoeken en/of opgravingen in de zandstreek (min. 5 door OE goedgekeurde rapportages). Ook een aardkundige met aantoonbare ervaring met archeobodemkundig onderzoek in de zandstreek (min. 3 door OE goedgekeurde rapportages) dient tijdens het onderzoek ingezet te worden voor de registratie en beschrijving van de bodemprofielen.

De voornaamste onderzoeksvragen zijn in deze fase:

- Zijn er sporen of structuren aanwezig?
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Is er sprake van begraven bodems, Zo ja, welke en op welke diepte bevinden deze zich?
- Wat is de implicatie voor de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand binnen het projectgebied een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties voor sporen/ vondstenclusters uit de middeleeuwen of later?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten?
- Komt het projectgebied in aanmerking voor een eventuele archeologische opgraving voorafgaand aan de werken? Wat is de verwachte spoordensiteit?
- Welke onderzoeksvragen en aandachtspunten kunnen geformuleerd worden na uitvoering van een prospectie met ingreep in de bodem in functie van een eventueel vervolgonderzoek?

Figuur 3: voorbeeld van proefsleuvenonderzoek t.o.v. het GRB-bestand (©Geopunt).

BIBLIOGRAFIE

Literatuur:

De Clercq W., Bats M., Laloo P., Sergant J. & Crombé P., 2011, Beware of the known. Methodological issues in the detection of low density rural occupation in large surface archaeological landscapeassessment in Northern-Flanders (Belgium), in: BAR International Series, 2194, Oxford, Archaeopress, pp. 73 -89.

Haneca K., Debruyne S., Vanhoutte S. & Ervynck A., 2016. Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie. Onderzoeksrapport 48, Agentschap Onroerend Erfgoed, Brussel, 79p.

Verhagen P., Rensink E., Bats M. & Crombé P., 2011, Optimale strategieën voor het opsporen van steentijdvindplaatsen met behulp van booronderzoek: een statistisch perspectief, Rapportage Archeologische Monumentenzorg (RAM, Amersfoort), 197.

BIJLAGE

Figurenlijst:

Figuur 1: werkzaamheden op het projectgebied weergegeven op het GRB-bestand (©Geopunt).....	6
Figuur 2: zone uitgesloten van verder onderzoek na het bureauonderzoek weergegeven op het GRB-bestand (©Geopunt).	6
Figuur 3: voorbeeld van proefsleuvenonderzoek t.o.v. het GRB-bestand (©Geopunt).	10

